

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКА ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ**

студента 2 курсу 5 мз групи ФМТП
заочної форми навчання
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Комерційне право» _____

Савченка Володимира Олександровича

Науковий керівник
к.юр.н., доц. _____

Пальчук Петро Миколайович

Гарант освітньої програми,
д.юр.н, доц. _____

Мазаракі Наталія Анатоліївна

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ЯК СУБ'ЄКТА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
1.1. Правова природа товариства з обмеженою відповідальністю як учасника господарських правовідносин	6
1.2. Учасник товариства з обмеженою відповідальністю в системі корпоративних відносин та його правосуб'єктність	14
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	
2.1. Право на заснування товариства з обмеженою відповідальністю як реалізація корпоративних прав учасників	23
2.2. Майнові права та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю	33
2.3. Підстави та порядок припинення корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність теми. Ринкові умови господарювання передбачають можливість розвитку різних організаційно-правових форм господарювання, в тому числі і товариств з обмеженою відповідальністю (надалі – ТзОВ). Вони мають досить тривалу історію свого розвитку в Україні та займають в сучасних умовах значну частку у виробництві товарів та наданні послуг. ТзОВ дозволяє здійснити організацію господарської діяльності у дуже зручному для його власників правовому форматі. Організація суб'єктів господарювання у формі ТзОВ має досить цікаву історію. Дана форма господарювання почала використовуватися у розвинутих країнах світу, зокрема у країнах Європейського Союзу та Північної Америки, проте законодавство кожної держави незважаючи на загальні доктринальні положення встановлює особливості правового регулювання товариств з обмеженою відповідальністю.

В Україні протягом останніх років було оновлено законодавство щодо товариств з обмеженою відповідальністю з урахуванням досвіду правового регулювання інших країн. Однак сучасна практика дозволяє стверджувати про наявність ряду недоліків у правових засадах регулювання діяльності ТзОВ, що визначається впливом ряду факторів розвитку законодавства України. Тому досить важливим є обґрунтування теоретико-правових засад розвитку законодавства щодо ТзОВ на основі аналізу правозастосовної практики, в тому числі економічно розвинених країн.

Питаннями дослідження правової природи ТзОВ займалися Т.В. Асадчих, О.А. Воловик, О.П. Гаранович, Ю.М. Жорнокуй, С.С. Кравченко, І.В. Краєвський, Кузьмович, І.В. Лукач, Я.С. Марущак, Л.С. Нецька, В.Г. Оцел, Л.В. Сіщук, С.Б. А.В. Смітюх, О.С. Таран, І.П. Устинова, Д.А. Цветов, В.І. Цікало, Т.В. Шемета, С.І. Шимон, тощо. У працях зазначених науковців визначено правову природу ТзОВ та основні його ознаки відповідно до законодавства України; проаналізовано правосуб'єктність учасника товариства з обмеженою відповідальністю в системі корпоративних відносин;

проаналізовано основні законодавчі положення стосовно створення та діяльності ТзОВ; розглянуто особливості генезису ТзОВ як організаційно-правової форми ведення господарської діяльності; обґрунтовано основні правові засади створення та функціонування ТзОВ.

Мета та завдання дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі практичної діяльності органів управління товариств з обмеженою відповідальністю в Україні прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо обґрунтування правової природи товариства з обмеженою відповідальністю, визначення суб'єктивних прав та обов'язків його учасників.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- розглянути правову природу товариства з обмеженою відповідальністю як учасника господарських правовідносин;
- визначити правові засади прав учасника товариства з обмеженою відповідальністю в системі корпоративних відносин та його правосуб'єктність;
- охарактеризувати право на заснування товариства з обмеженою відповідальністю як реалізацію корпоративних прав учасників;
- розкрити зміст майнових прав та обов'язків учасників товариства з обмеженою відповідальністю;
- охарактеризувати підстави та порядок припинення корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері з правового регулювання діяльності товариств з обмеженою відповідальністю.

Предмет дослідження є правовий статус учасника товариства з обмеженою відповідальністю.

Методами дослідження стали порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний, формально-логічний, системно-функціональний методи та інші методи. При виконанні кваліфікаційної роботи був використаний порівняльно-правовий метод, який застосовувався з метою вивчення законодавства про товариства з обмеженою відповідальністю в частині регулювання

правовідносин щодо створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю. З допомогою історико-правового та діалектичного методів вдалося дослідити становлення правового статусу учасників товариств з обмеженою відповідальністю в історичному аспекті як в національному законодавстві, так і в іноземному, а також вдалося розглянути інститут прав учасників товариств з обмеженою відповідальністю. Із застосуванням формально-логічного методу була опрацьована наукова література стосовно теми дослідження. Системно-функціональний метод надав можливість вивчити і дослідити суб'єктивні права та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем правового статусу та порівнянні нормативно-правових актів, що стосуються закріплення корпоративних прав учасників товариств з обмеженою відповідальністю.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правова природа товариства з обмеженою відповідальністю», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення підприємницької діяльності». - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 159-164.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці пропозицій по вдосконаленню правових механізмів регулювання прав учасників ТзОВ. Результати проведеного дослідження можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях з окресленої проблематики.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають в себе 5 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 60 сторінок, із яких основна частина роботи займає 53 сторінки. Список використаних джерел складається з 70 найменування.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ЯК СУБ'ЄКТА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

1.1. Правова природа товариства з обмеженою відповідальністю як учасника господарських правовідносин

Товариства з обмеженої відповідальності є однією з найбільш поширених організаційно-правових форм функціонування підприємництва в Україні та багатьох зарубіжних країнах. Тому дослідження правової природи товариства з обмеженою відповідальністю правовідносин є важливим етапом у визначенні його ролі як учасника господарських відносин.

Перша згадка про товариства з обмеженою відповідальністю згадується у нормативних документах Міністерства юстиції Німеччини, які датуються від 1892 року. В рамках політики стабілізації державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання було прийнято пакет рішень стосовно впровадження спрощеної форми ведення господарської діяльності. Однак, діяльність ТзОВ в цілому регламентувалася корпоративним законодавством Німеччини і пайовий капітал товариства не перебував у повному розпорядженні власників. Тобто, заснування ТзОВ передбачало наявність внесків учасників до статутного капіталу товариства, однак неможливою була заміна учасників. Вихід учасників з товариства був можливим лише через процедуру його ліквідації [29, с. 201].

До 2018 року правові засади регулювання діяльності ТзОВ було закріплено у Законі України «Про господарські товариства». Відповідно до ст. 50 даного закону, під поняттям ТзОВ було визначено товариство, що має статутний капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами [6].

Також на основі аналізу законодавства було визначено ряд основних ознак ТзОВ:

- наявність статусу юридичної особи;
- наявність установчого документу - статуту;
- кількість учасників товариства;
- наявність бар'єрів для входу та виходу учасників товариства;
- поділ статутного капіталу на частки;
- межі відповідальності учасників товариства;
- межі відповідальності самого товариства;
- можливість змін у складі учасників [6, 7].

17.06.2018 р. вступив в дію Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 року №2275-VIII (далі по тексту – «Закон»). Даний нормативний акт став базовим документом для регламентування правової природи та визначення правового статусу ТзОВ [7].

Варто відмітити, що даним законом було внесено певні зміни у формулювання деяких ознак ТзОВ. Зокрема, було значно спрощено процедуру зміни учасників товариства та перехід їх часток до інших учасників ТзОВ. До прийняття нового закону зазначені процедури передбачали наявність досить складного юридичного механізму. Фактично, можна констатувати, що відбулося значне послаблення механізму контролю за кількістю учасників товариства [11]. Це може створювати передумови для посилення і активізації рейдерських атак на бізнес, який обрав організаційно-правову форму ТзОВ. Тому, на наш погляд, спрощення процедур контролю за кількістю учасників було б доцільним лише за одночасного удосконалення антирейдерського законодавства в Україні.

З прийняттям нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазнала змін і ознака кількості учасників ТзОВ. Раніше максимальна кількість учасників становила не більше 100, нині – вона є необмеженою. Позитивним моментом законодавчих змін є конкретизація у новому законі прав та обов'язків учасників ТзОВ. Відбулося ускладнення процедури виключення учасника товариства, але водночас передбачено

розширення прав ТзОВ на формулювання умов щодо розрахунків з учасниками під час їх виходу із товариства.

Правові засади правового статусу ТзОВ загалом та його створення, зокрема, регламентується Господарським кодексом України [2] та Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [7]. Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначається правовий статус ТзОВ та товариств з додатковою відповідальністю, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників [7].

Вважаємо, що розуміння статуту як документа, який формулює правові передумови заснування товариства, розкриває основні умови правової природи ТзОВ. В цьому аспекті статут ТзОВ повинен розглядатися як особлива угода, яка закріплює відносини між учасниками після реєстрації ТзОВ як юридичної особи, з одного боку, і між засновниками і самим товариством, з іншого боку.

Із описаних обставин можна зробити висновок, що невизначеним залишається статус і місце виконавчого органу товариства, оскільки фактично з'являється особа, яка за повноваженнями дублює директора (дирекцію) юридичної особи. Проте однією з моделей організації управління в товаристві є фактична відсутність виконавчого органу за умови укладення договору про управління товариством із покладенням відповідних функцій на управителя. Це означає, що до повноважень управителя товариства з обмеженою відповідальністю буде зараховано таке: дії від імені та в інтересах товариства в цивільному обороті (зовнішніх відносинах); забезпечення виконання рішень загальних зборів учасників товариства; учинення інших дій цивільного характеру

Окреслені вище положення, звичайно, не позбавлені низки зауважень щодо їх змісту. Проте натепер саме ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» про корпоративний договір потребує детального аналізу, оскільки норми цієї статті врегульовують відносини, що виникають із корпоративного договору між учасниками

товариства з обмеженою відповідальністю. У ч. 1 ст. 7 цього Закону визначено, що договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі - корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним. Наведена дефініція корпоративного договору викликає ряд зауважень, адже у статті предмет корпоративного договору не розкрито, а саме не передбачено конкретних способів здійснення корпоративних прав, а словосполучення «певним чином» має оціночний характер і в правозастосовній практиці може призвести до зловживань корпоративними правами учасниками товариства з обмеженою відповідальністю [7].

Варто відмітити, що ТзОВ як організаційно-правова форма господарювання набула значного поширення. Проте, разом із позитивним впливом ТзОВ, їх становлення мало і певні негативні ознаки. Зокрема, це стосувалося ряду зловживань, які виявлялися у ініціюванні штучних банкрутств, видач позик учасникам товариства для покриття їх внесків до статутного капіталу. Незважаючи на це, виникнення ТзОВ та їх правова природа на той час дозволяла отримати для їх власників одну суттєву перевагу - обмежити їх особисту відповідальність за результати роботи компанії в межах власних внесків до її пайового капіталу [21, с. 14].

Як відзначає Я.С. Марущак Європейський суд своїм рішенням закріпив права компанії, які зареєстровані в одній із країн-членів, вести свою підприємницьку діяльність в іншій державі-члені [33, с. 44]. Це дало можливість національним підприємцям вибрати будь-яку корпоративну форму з тих, що існують у країнах Європейського співтовариства. Якщо взяти для прикладу Німеччину, то там багато підприємців прийняли рішення замість товариства з обмеженою відповідальністю (GmbH) перейти на англійський аналог (Ltd). Перш за все потрібно зазначити, що причиною була спрощена система реєстрації англійських компаній, а наступна причина - символічні вимоги до уставного капіталу (в Англії сума становила - 1 фунт, а в Німеччині -

25 тис. євро). Реакцією законодавця Німеччини стало створення нового різновиду товариства з обмеженою відповідальністю, уставний капітал такого товариства був 1 євро, згодом з'явилася іронічна назва серед підприємців - «одноеврове ТзОВ» [321, с. 44-45].

Важливим моментом обґрунтування правової природи ТзОВ є характеристика юридичних документів, що визначають підстави для його створення.

Установчі документи будь-якої юридичної особи, в тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, мають важливе значення, оскільки визначають правовий статус новоствореного суб'єкта права, закріплюючи положення про його правоздатність, структуру управління, забезпеченні майнової основи його діяльності і т.д [54, с. 113].

В даний час товариство з обмеженою відповідальністю розглядається законодавцем виключно як форма об'єднання капіталів, що не вимагає від учасників особистої участі в роботі такої юридичної особи. Досвід розвинених країн світу [28, с. 97] свідчить, що має практику використання для заснування господарських товариств один установчий документ (статут). Це зумовлюється відсутністю необхідності для заснування ТзОВ мати два установчих документи. Таким чином, в сучасному праві (в т.ч. й України) вимога про наявність установчого договору для товариств з обмеженою відповідальністю в даний час відсутня, і єдиним установчим документом ТОВ є статут [31, с. 94-95].

Питання про правову природу статуту юридичної особи, в тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, до теперішнього часу залишається дискусійним в науці господарського права.

Як зауважував І.В. Краєвський, статут товариства з обмеженою відповідальністю не можна розглядати як товариський договір між учасниками, тому що для його складання та зміни немає потреби в одностайному голосуванні усіх членів. Зміна в особовому складі підприємства не вимагає згоди всіх учасників. Статути приватних підприємств є свого роду товариськими контрактами [31, с. 98].

На думку В.І. Цікала, незважаючи на створення для кожного товариства особливого статуту *ad hoc*, що відрізняється від загальних законів і інших статутів, всі постанови в рамках заснування ТзОВ мають багато спільного. В сучасних умовах статутна форма організації процедури заснування ТзОВ є універсальною та відповідає вимогам правових систем багатьох країн світу [59, с. 70].

Як зазначає Л.В. Сіщук, під нормативно-правовими актами розуміються виражені в письмовій формі рішення компетентних державних органів, що містять норми права [49, с. 51]. За характером всі нормативні акти є державними, оскільки видаються або санкціонуються тільки органами держави, мають вольовий характер, в них міститься і через них реалізується державна воля. Індивідуальні акти теж є юридичними за своїм характером і викликають певні юридичні наслідки. Однак, нормативні акти містять загальні приписи у вигляді норм права і розраховані на багаторазове застосування, тоді як індивідуальні акти містять розпорядження індивідуального характеру. Нормативні акти адресовані невизначеному колу юридичних і фізичних осіб. Індивідуальні акти адресовані строго певним особам або колу осіб і видаються за цілком певного приводу. Нормативно-правовими актами охоплюється широке коло суспільних відносин, а індивідуальні акти розраховані на строго певний вид суспільних відносин. Дія індивідуального акту припиняється з припиненням існування конкретних відносин, тоді як нормативно-правові акти продовжують діяти незалежно від того, існують чи не існує конкретні відносини, передбачені цим актом [49, с. 50-51]. Однак статут товариства з обмеженою відповідальністю не є можливим розглядати в якості ненормативного (індивідуального) акту, в першу чергу тому, що він затверджується загальними зборами учасників, а не органом державної влади.

На нашу думку, зазначена позиція може бути піддана критиці з вищевказаної причини: статут товариства з обмеженою відповідальністю затверджується його учасниками, які по своїй волі беруть на себе певні обов'язки і набувають натомість права. Слід погодитися з думкою О.С. Таран,

що статут юридичної особи не є локальним нормативним актом, оскільки чинний Цивільний кодекс України не передбачає право громадян і юридичних осіб створювати норми цивільного права; невідомо йому і поняття локального нормативного акту [54, с. 113]. Додатковим аргументом проти розуміння статуту як локального нормативного документу можуть служити і положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», згідно з якими сам статут не підлягає державній реєстрації (реєструється створюване ТзОВ, а не її статут), а зміни і доповнення статуту набувають чинності для товариства та його засновників (учасників) з моменту їх прийняття в установленому порядку, а не з моменту державної реєстрації [7].

Як зазначає О.С. Таран, серед правоутворюючих актів ТзОВ особливе значення має договір про заснування ТзОВ [54, с. 113-114]. У зв'язку з цим особливу увагу слід звернути на характеристичні ознаки договору про заснування ТзОВ, що є ключовими для формування його дефініції..

Як вважає Ю.М. Жорнокуй, виходячи з зарубіжної та вітчизняної практики, статут ТзОВ регламентує корпоративні відносини: організаційну структуру суспільства, функції і правоздатності органів товариства, права і обов'язки його учасників та ін. [21, с. 13-14]. При такому підході статут розглядається як особливий договір, явно виражений або мається на увазі, що визначається певний порядок правовідносин шляхом закріплення прав та обов'язків між особами, які підписали статут. Існування юридичної особи обумовлюється договірними відносинами засновників, а статут лише фіксує появу нового суб'єкта права. Недоліком зазначеної концепції є те, що в ній не аналізується роль статуту в регулюванні відносин, що виникають між учасниками товариства і самою юридичною особою.

На думку В.Г. Оцела, статут товариства з обмеженою відповідальністю являє собою особливий документ, що визначає зміст зобов'язання, що виникає між учасником товариства та самим суспільством. На думку вченого, оскільки статут ТзОВ визначає конкретний зміст зобов'язання, конкретний обсяг і порядок реалізації учасником належних йому прав, то він повинен

розцінюватися як умова зобов'язання, яке виникає між учасниками самого товариства [40, с. 96].

Такої ж думки дотримується і І.В. Лукач, який вважає, що статут юридичної особи, створеного єдиним засновником - громадянином або юридичною особою, є односторонньою корпоративною угодою. Статут юридичної особи, створеного двома і більше засновниками (серед яких можуть бути громадяни, юридичні особи, публічні заклади), слід визнати багатосторонньою угодою, яка не є договором [32, с. 95]. У той же час не можна не відзначити, що висловлена автором точка зору дещо суперечить загальноприйнятим у законодавстві та науковій літературі розуміння договору як двох або багатостороннього правочину [32, с. 95].

Таким чином, ознаками ТзОВ є наявність статусу юридичної особи, наявність установчого документу - статуту, кількість учасників товариства, наявність бар'єрів для входу та виходу учасників товариства, поділ статутного капіталу на частки, межі відповідальності учасників товариства, межі відповідальності самого товариства, можливість змін у складі учасників.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» є базовим для регламентування правової природи та визначення правового статусу ТзОВ. Зокрема товариство з обмеженою відповідальністю є формою товариств, яке засновується однією або кількома особами (учасниками товариства), та має розмір статутного капіталу, обсяг якого та поділ на частки визначається статутом товариства. ТзОВ в сучасних умовах набули досить широкої популярності завдяки простоті їх створення та адміністрування. Законодавством України передбачено ряд правових особливостей заснування та ліквідації ТзОВ. Рівень відповідальності учасників ТзОВ за його зобов'язання та можливі ризики виникнення збитків обмежений лише їх внесками, розмір яких визначається статутом товариства. Така форма відповідальності є дуже ліберальною з точки зору ведення підприємницької діяльності, що в значній мірі визначає високу популярність ТзОВ.

1.2. Учасник товариства з обмеженою відповідальністю в системі корпоративних відносин та його правосуб'єктність

Важливим для визначення теоретико-правових засад формування та функціонування ТзОВ є характеристика правосуб'єктності учасник товариства з обмеженою відповідальністю. З цією метою варто розглянути основні положення законодавства, які характеризують сферу корпоративних відносин на рівні ТзОВ.

Однією з основних переваг товариства з обмеженою відповідальністю є те, що мінімальна кількість учасників ТзОВ не обмежується, тобто засновник може бути взагалі один. Причому він може бути як юридичною, так і фізичною особою. Щоправда, обмеженням можна вважати те, що єдиним учасником ТзОВ не може бути юридична особа, що, в свою чергу, складається лише з однієї особи [31, 9].

Не існує обмеження і щодо громадянства. Серед учасників товариства можуть бути й нерезиденти, в тому числі юридичні особи, зареєстровані за кордоном. Склад засновників може бути змішаним. Зрозуміло, кожен із засновників повинен мати відповідні документи, що підтверджують його особу та статус. В інших моментах учасники товариства з обмеженою відповідальністю не обмежуються.

Товариство з обмеженою відповідальністю з одним учасником є повністю правоздатним суб'єктом господарювання. Воно має право на здійснення діяльності в межах обраного напрямку, може відкривати рахунки в банках та створювати самостійний баланс. У будь-якому разі діяльність ТзОВ здійснюється на основі самоокупності та повної господарської самостійності. Товариство має виконувати свої зобов'язання та нести відповідальність за результати діяльності [49].

Товариство з обмеженою відповідальністю з одним засновником реєструється на основі стандартного пакету документів. Просто в статуті необхідно зазначити відповідний факт. Якщо засновниками є кілька осіб, між

собою вони можуть укласти договір про заснування товариства, але він не належатиме до установчих документів товариства. Установчий документ (статут) має бути укладений в простій і зрозумілій формі та підписаний усіма учасниками. Додатково його потрібно засвідчити нотаріально.

Засновники товариства з обмеженою відповідальністю повинні вказати в статуті назву ТзОВ, причому як повну, так і скорочену. Так само вказуються склад та особливості компетенції органів управління. Система керівництва майже не залежить від кількості засновників. Також у статуті повинні бути вказані умови вступу до товариства нових учасників та виходу з нього [4].

Учасники товариства мають такі права: 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому законодавством та статутом товариства; 2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства; 3) брати участь у розподілі прибутку товариства; 4) отримувати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишається після розрахунків з кредиторами. Учасники товариства можуть мати інші права, передбачені законодавством та статутом товариства [7].

Право на отримання інформації про діяльність товариства передбачене низкою нормативно-правових актів і різниться відповідно до організаційно-правової форми господарського товариства. Учасники ТзОВ мають доступ тільки до річних балансів, звітів, протоколів зборів учасників (ч. 1 ст. 88 Господарського кодексу України [2], ст. 5 та 6 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Особи, які не отримали право на участь у загальних зборах товариства, не вправі вимагати звіту про діяльність підприємства, а також брати участь у загальних зборах товариства навіть у тому випадку, коли розглядатиметься питання про включення їх до учасників корпоративного підприємства [49].

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» для учасників ТзОВ передбачено такі права: 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства; 2) отримувати інформацію про господарську діяльність

товариства; 3) брати участь у розподілі прибутку товариства; 4) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість. Учасники товариства можуть мати інші права, передбачені законом та статутом товариства. Учасники товариства зобов'язані: 1) дотримуватися статуту; 2) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства. Учасники можуть мати обов'язки, встановлені законом та статутом товариства [49, ст. 32, 6].

На думку В.Г. Оцел [40, с. 96], суб'єкт цивільного права набуває можливості реалізувати своє право на свободу підприємницької діяльності (ст. 42 Конституції України) [1] та створити товариство з обмеженою відповідальністю за таких умов: фізична особа має володіти правоздатністю та повною дієздатністю. Звертаючись до норми цивільного законодавства, розуміємо, що здатність мати цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність) мають усі фізичні особи (ч. 1 ст. 25 Цивільного кодексу України). Щодо дієздатності, то набуття її у повному обсязі, необхідному для заняття підприємницькою діяльністю, визначається із прив'язкою до віку особи. За загальним правилом повну дієздатність має особа, яка досягла 18 років (ч. 1 ст. 34 Цивільного кодексу України) [4, ст. 34].

Відмітимо, що у процесі регулювання відносин зі створення ТзОВ, визначення кола його учасників, умов заснування товариства, тощо, норми Цивільного кодексу України не діють і основним нормативним документом в сфері зазначених відносин є Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

З прийняттям Закону України про «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у сфері імплементації прав учасників ТзОВ з'явилася законодавчо обґрунтована можливість укладення корпоративного договору. Корпоративний договір встановлює порядок реалізації учасниками прав та повноважень. Такий договір має інший предмет регулювання аніж статут, який встановлює зміст прав та повноважень учасників в межах, дозволених Законом. Учасники не зобов'язані повідомляти ТзОВ про наявність

та зміст корпоративного договору, якщо не домовились про інше в договорі. Це правило не поширюється на ТзОВ, в яких є частка держави або територіальної громади. На виконання корпоративного договору учасник може видати безвідкличну довіреність, наприклад на надання повноважень продати певну кількість часток за певною ціною при настанні певних обставин. Договір, укладений ТзОВ на порушення корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона знала або могла знати про факт такого порушення. В інших випадках такий інший договір є чинним. Якщо учасник ТзОВ – сторона корпоративного договору вчинив дії всупереч корпоративному договору, це не є правомірною підставою для визнання недійсним відповідного рішення ТзОВ. Водночас, захист прав інших учасників здійснюється у інший спосіб, зокрема через компенсаторні механізми – стягнення збитків чи неустойки.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що законодавець формує чітку позицію, згідно з якою необхідність отримання згоди господарського товариства для набуття статусу учасника передусім можна пояснити тим, що право власності як внесок до статутного фонду корпоративного підприємства являє собою процес відчуження цих прав їх володільцем на користь товариства, оскільки після їх передачі підприємство стає власником майнових прав, що були йому передані. Тобто учасник може використовувати корпоративні права лише за умови укладання господарським товариством з попереднім правовласником договору, який дозволить таке використання.

І.М. Краєвський акцентує увагу на умовах та правових підставах набуття учасником ТзОВ відповідних корпоративних прав та обов'язків. Зокрема, автором відзначено, що головною умовою набуття корпоративних прав для учасника ТзОВ є внесення ним частки до статутного капіталу товариства [29, с. 204-205]. Зокрема, на думку автора, учасником товариства з обмеженою відповідальністю стає засновник або інша особа, яка набула частку у статутному капіталі цього товариства та володіє корпоративними правами, обсяг яких пропорційний до її майнового внеску. Краєвський І. за моментом

набуття корпоративних прав учасників ТзОВ умовно поділяє на такі категорії [29, с. 206]:

- 1) учасники ТзОВ, які вступили у корпоративні відносини на підставі державної реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю;
- 2) учасники ТзОВ, які придбали частку у ТзОВ за відповідним правочином;
- 3) учасники ТзОВ, які є такими з моменту прийняття рішення загальними зборами про вступ нового учасника у товариство.

Доповнюючи вищесказане, варто звернути увагу на погляди А.В. Смітюха [51, 16], який розглядав участь у товаристві з обмеженою відповідальністю як комплекс корпоративних правовідносин, що має ознаки правового зв'язку, триває у часі, і, за певних обставин, припиняється [51, с. 95-96]. На думку автора оскільки участь у товаристві виникає у зв'язку з внесенням певного вкладу, тобто - інвестиції, з інвестиційної точки зору припинення участі пов'язане з поверненням інвестиції, а якщо інвестор є іноземцем - то з її репатріацією. Відповідно до зазначеного, учасник може припинити участь у товаристві через продаж належної йому частки, утім, це вимагає наявності третьої особи, зацікавленої у набутті визначеної частки. Значно більш цікавими з юридичної точки зору є механізми, які дозволяють учаснику припинити участь у товаристві без залучення третіх осіб [16, с. 254].

Т.О. Нечитайло звертала увагу на момент набуття учасником ТзОВ відповідних корпоративних права та обов'язків. Зокрема, автор переосмислила правову дилему щодо підстав правосуб'єктності учасника ТзОВ, а саме: з якого моменту засновник (учасник) господарського товариства може набувати та реалізовувати свої корпоративні права - з моменту підписання договору про заснування товариства чи з моменту його державної реєстрації [11, с. 490]. Автор звернула увагу на перелік о прав, якими володіє особа в корпоративному праві, та визначення моменту їх набуття. Зокрема, законодавство та наукова доктрина, на думку Т.О. Нечитайло, визначають такі основні права, якими наділяються учасники корпоративних відносин: право брати участь у розподілі

прибутку товариства й одержувати його частку (дивіденди); право здійснити відчуження належної частки в статутному капіталі товариства; право брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах; право одержувати інформацію про діяльність товариства тощо [11, с. 491].

А.В. Сороченко звертає увагу на певну невідповідність у порядок законодавчо закріплених процедур набуття правосуб'єктності учасником ТзОВ [52, с. 53]. Автор розглядав питання, яке полягало у можливості учасника розпоряджатися своєю часткою в структурі майна ТзОВ. Так, учасник, який вніс свій вклад, частково може розпоряджатися лише оплаченою частиною частки, але організаційні його права існують і реалізуються протягом року у повному обсязі [52, с. 54]. На нашу автора, питання майнового характеру в комплексі прав та обов'язків учасників ТзОВ слід розв'язувати комплексно, через втілення цілісної концептуальної моделі, реалізація якої вимагає радикального перегляду законодавчого регулювання.

Доповнюючи вищесказане, В.І. Цікало [59, с. 156], акцентує на тому, що правосуб'єктність учасників ТзОВ реалізується через їх передбачені права щодо укладення договору про заснування господарського товариства. Цей договір може передбачати: обов'язок його сторін голосувати у певний спосіб на загальних зборах учасників; узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариства; особливості реалізації учасником товариства переважного права на придбання частки або частини частки іншого учасника товариства; обов'язок утримуватися від реалізації переважного права; погоджувати відчуження часток; утримуватися від відчуження часток до настання певних обставин; здійснювати інші дії, пов'язані з управлінням товариством, з його діяльністю, припиненням та ліквідацією [59, с. 156].

І. П. Устинова та С.Б. Кузьмович досліджували загальні правові підстави щодо виникнення прав та обов'язків учасників ТзОВ через призму корпоративного права [55, с. 88]. Корпоративне право, на думку авторів, варто розглядати як складний сукупний об'єкт цивільних прав, що складаються із

самостійних суб'єктивних прав, які в сукупності являють собою зміст корпоративного права. Серед них є права немайнового характеру (їх ще називають «організаційні права учасника») та майнові права. Саме наявність майнових прав дає змогу ввести корпоративне право до цивільного обороту як самостійний об'єкт. Майновий компонент робить корпоративне право вартісним, що є основою для виникнення майнових відносин між учасниками ТзОВ.

Отже, умовою виникнення статусу і прав учасника ТзОВ, характеру участі у ТзОВ є сукупність таких юридичних фактів як заснування товариства, внесення учасниками внесків до капіталу ТзОВ, оформлення відповідної корпоративної частки. Ці умови стосуються безпосередньо ознак дієздатності учасників ТзОВ та їх правової можливості реалізовувати свої права та обов'язки в межах чинного законодавства України. Останні зміни у системі правового регулювання діяльності ТзОВ зробили більш прозорими та чіткими механізми контролю за процесами створення, функціонування та реорганізації цієї організаційно-правової форми суб'єктів господарювання. Однак, такі зміни також несуть певні ризики в аспекті потенційної активізації рейдерських атак на ТзОВ за рахунок послаблення контролю за кількістю учасників товариства.

Таким чином, ознаками ТзОВ є наявність статусу юридичної особи, наявність установчого документу - статуту, кількість учасників товариства, наявність бар'єрів для входу та виходу учасників товариства, поділ статутного капіталу на частки, межі відповідальності учасників товариства, межі відповідальності самого товариства, можливість змін у складі учасників. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» є базовим для регламентування правової природи та визначення правового статусу ТзОВ. За результатами проведеного дослідження було уточнене зміст поняття ТзОВ, відповідно до якого ТзОВ є формою товариств, яке засновується однією або кількома особами (учасниками товариства), та має розмір пайового капіталу, обсяг якого та поділ на частки визначається статутом товариства.

ТзОВ в сучасних умовах набули досить широкої популярності завдяки простоті їх створення та адміністрування. Законодавством України передбачено ряд правових особливостей заснування та ліквідації ТзОВ. Рівень відповідальності учасників ТзОВ за його зобов'язання та можливі ризики виникнення збитків обмежений лише їх внесками, розмір яких визначається статутом товариства. Така форма відповідальності є дуже ліберальною з точки зору ведення підприємницької діяльності, що в значній мірі визначає високу популярність ТзОВ. Установчі документи будь-якої юридичної особи, в тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, мають важливе значення, оскільки визначають правовий статус новоствореного суб'єкта права, закріплюючи положення про його правоздатність, структуру управління, забезпеченні майнової основи його діяльності і т.д. Статут ТзОВ повинен розглядатися як особлива угода, яка закріплює відносини між учасниками після реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю як юридичної особи, з одного боку, і між засновниками і самим суспільством, з другого боку.

В діючому законодавстві відсутні обмеження щодо кількості учасників ТзОВ. Також ТзОВ з одним учасником має всі ознаки правоздатності. Учасниками ТзОВ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, дієздатність та правоздатність яких має бути підтвердженою документально. Однак, юридична особа не може бути єдиним учасником товариства з обмеженою відповідальністю. Безумовною передумовою виникнення статусу і прав учасника, відносин участі у товаристві має бути сукупність трьох юридичних фактів: факту створення товариства; факту внесення до капіталу товариства вкладу; факту оформлення відповідної корпоративної частки, яка є з одного боку - субститутом внесеного вкладу, а з іншого - оборотоздатним символом прав учасника щодо товариства і належить йому на праві власності. До настання цих юридичних фактів особа має суттєво відмінний статус - статус засновника товариства, тобто - особи, яка одноосібно, або разом з іншими особами прийняла рішення про створення товариства і відносини, у яких вона перебуває з іншими засновниками та товариством (після його створення) є не

відносинами участі у товаристві, а засновницькими відносинами. Підставою для виникнення засновницьких відносин є реалізація особою засновницького права - права одноосібно, або разом з іншими засновниками створювати юридичні особи та визначати їх параметри (організаційно-правову форму, систему і персональний склад органів управління, зміст установчого документу, капітал товариства і його поділ на частки), що є елементом загальної правоздатності особи.

РОЗДІЛ 2

СУБ'ЄКТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

2.1. Право на заснування товариства з обмеженою відповідальністю як реалізація корпоративних прав учасників

У даному питанні розглянемо особливості реалізації учасниками ТОВ їх прав на заснування товариства.

Д.А. Цветов відзначає, що відповідно до законодавства України можна визначити такі етапи створення ТзОВ: 1) перший етап - прийняття рішення про заснування підприємства; 2) другий етап - розробка й затвердження статуту товариства. Однак, в законодавстві також передбачено варіант створення ТзОВ на основі модельного статуту, що передбачено Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» № 367 від 27.03.2019 [57]. Даним документом визначено основні складові та положення модельного статуту, які регулюють порядок заснування ТзОВ, механізми його корпоративного управління та взаємодії між учасниками, порядок припинення участі учасників в товаристві.

У разі подання для державної реєстрації створення товариства з обмеженою відповідальністю, що діє на підставі модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю, або переходу товариства з обмеженою відповідальністю на діяльність на підставі модельного статуту документів в електронній формі редакція модельного статуту, на підставі якого діє товариство з обмеженою відповідальністю, визначається товариством з обмеженою відповідальністю (його засновниками) шляхом обрання варіантів “за замовчуванням” або відповідних положень модельного статуту, затвердженого цією постановою [57].

У разі подання для державної реєстрації створення товариства з обмеженою відповідальністю, що діє на підставі модельного статуту, або

переходу товариства з обмеженою відповідальністю на діяльність на підставі модельного статуту документів у паперовій формі вважається, що обрано варіанти “за замовчуванням”. При цьому портал електронних сервісів повинен забезпечувати формування за єдиним алгоритмом цифрового коду модельного статуту, що дає змогу ідентифікувати автоматичними засобами редакцію модельного статуту, на підставі якого діє товариство з обмеженою відповідальністю [57].

Під час організації ТзОВ ідентифікується перелік його власників та укладається договір про заснування ТзОВ; визначити цілі, предмет і напрями діяльності ТзОВ; розробити статут. Автор виділяє декілька проблем, що визначають на даному етапі. По-перше, визначення осіб, що будуть засновниками ТзОВ, по-друге, у якій формі має оформлюватися їхнє рішення про створення суб'єкта такої організаційно- правової форми, як ТзОВ; 3) третій етап - формування майнової бази майбутнього суб'єкта господарського обороту; 4) четвертий етап (завершальний) - державна реєстрація ТзОВ [60].

Права на заснування товариства з обмеженою відповідальністю мають фізичні та юридичні особи. З набранням чинності Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 року №2275-VIII передбачено формування корпоративного договору на етапі створення товариства. При цьому у п.5 ст. 7 даного нормативного документу конкретизовано, що до складу учасників (засновників) товариства можуть входити такі юридичні особи як територіальні громади, комунальні підприємства або підприємства, в статунному капіталі яких значна частка (більше 25%) належить державі. Чинний Закон не обмежує кількісний склад учасників та передбачає декілька варіантів набуття членства в товаристві.

ТзОВ може бути засновником та учасником інших юридичних осіб, створювати філії і представництва. Засновники ТзОВ розпоряджаються доходами від діяльності товариства відповідно до часток кожного з них у статутному капіталі. На ТзОВ, як юридичну особу, можливо зареєструвати права на знак для товарів і послуг (торговельну марку). ТзОВ значно простіше

передати, як комплексний бізнес, шляхом купівлі-продажу корпоративних прав [7].

Варто відмітити, що кількість учасників товариства не обмежується відповідно до ст. 4 Закону. Це є значним кроком вперед. Але, на нашу думку, наведена в Законі новела торкається не лише реалізації корпоративних прав самих учасників товариств з обмеженою відповідальністю, але і корпоративних прав акціонерних товариств. Оскільки з 17 червня 2018 роки кількість учасників у ТзОВ більше не обмежено законодавством України, то це дає можливість перетворити в форму ТзОВ акціонерні товариства, які раніше не могли перетворитися через велику (наприклад – понад 490) кількості акціонерів. Це, в свою чергу, допоможе акціонерним товариствам вийти з-під контролю державного регулятора, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, знизити свої корпоративні витрати і вимоги до звітності та корпоративного управління.

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» № 755-IV від 15.05.20021, здійснення державної реєстрації ТзОВ покладено на органи державної реєстраційної служби України. До служби подається реєстраційна картка з інформацією, що буде міститись в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, та визначений законом перелік документів [8]. При цьому, згідно ст. 14 наведеного нормативного акту документи для державної реєстрації можуть подаватися у паперовій або електронній формі. У паперовій формі документи подаються особисто заявником або поштовим переказом.

Реєстрація товариства з обмеженою відповідальністю відбувається в декілька етапів, які включають у себе підготовку пакету документів для реєстрації, саму реєстрацію та, за необхідністю, отримання певного податкового статусу [57, с. 44].

На першому етапі відбувається розробка документів необхідних для реєстрації Товариства. Приймається рішення про створення товариства,

визначається його назва, адреса, розмір статутного капіталу та розмірів внесків до нього кожного з учасників. Розробляється статут – основний документ юридичної особи та призначається директор (керівник виконавчого органу, колегіальний виконавчий орган товариства з обмеженою відповідальністю).

Відповідно до ст. 11 Закону установчим документом товариства є статут. Статут ТзОВ є своєрідним договором між засновниками, в якому вони закріплюють свої права та обов'язки по відношенню до товариства. Також, в статуті містяться положення щодо органів управління ТзОВ та їх повноважень, розміру внесків учасників до статутного капіталу, видів діяльності, для здійснення яких Товариство створюється. Статут підписується всіма учасниками та підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Засновникам не обов'язково підписувати статут власноруч, це можна зробити, видавши відповідні довіреності їх представникам.

Варто додати, що у ч. 5 ст.11 Закону спрощено законодавчі вимоги до статуту товариства. У статуті товариства тепер обов'язково зазначаються такі дані : 1) повне та скорочене (за наявності) назви товариства; 2) органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень; 3) порядок вступу до товариства та виходу з нього.

Перша редакція статуту товариства підписується всіма учасниками товариства . Зміни до статуту товариства та перша редакція статуту товариства, створеного в результаті реорганізації, підписуються учасниками товариства, які голосували за рішення про внесення таких змін чи про затвердження першої редакції статуту, або особою, уповноваженою на це органом, який прийняв таке рішення, якщо це передбачено статутом. Справжність підписів учасників або уповноваженої особи засвідчується нотаріально [7].

На сьогодні необхідність нотаріального посвідчення із сплатою відповідного адміністративного збору несе додаткові витрати для суб'єктів малого бізнесу [50, с. 108]. Проте, відміна необхідності нотаріального посвідчення документів та адміністративного збору може мати негативні

ризика рейдерського захоплення (ризик посилюється за відсутності нотаріальних процедур справжності підпису) та створення «липових» ТзОВ.

Установчі документи будь-якої юридичної особи, в тому числі і товариства з обмеженою відповідальністю, мають важливе значення, оскільки визначають правовий статус новоствореного суб'єкта права, закріплюючи положення про його правоздатність, структуру управління, забезпеченні майнової основи його діяльності і т.д. Статут ТзОВ повинен розглядатися як особлива угода, яка закріплює відносини між учасниками після реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю як юридичної особи, з одного боку, і між засновниками і самим товариством, з другого боку.

Якщо товариство створюється в результаті реорганізації, і при цьому учасники товариства матимуть менший обсяг прав щодо відчуження своїх часток або щодо виходу з товариства, ніж мали учасники (акціонери) правонаступника, або якщо такі права є вужчими або більш обмеженими порівняно з правами учасників (акціонерів) правонаступника, перша редакція статуту такого товариства приймається одностайним рішенням всіх учасників і підписується в порядку, визначеному ч. 2 ст. 11 Закону [7].

На другому етапі здійснюється проведення державної реєстрації, яке складається з наступних процедур: 1) отримання реєстраційних номерів в органах Пенсійного фонду України, Державній фіскальній службі України та Службі статистики; 2) виготовлення печатки (за умови прийняття такого рішення органами товариства) [8].

На третьому етапі відбувається відкриття рахунку та сплата статутного капіталу, що включає в себе такі процедури: 1) підписання банківських карток та пакету документів для відкриття рахунку; 2) отримання довідки про відкриття рахунку та сплату статутного капіталу [38, с. 101].

Четвертий етап передбачає обрання системи оподаткування та реєстрація у якості платника податків певної категорії, зокрема: 1) розробка та підписання пакету документів для реєстрації платником податків певної групи; 2)

отримання статусу платника податків певної категорії та довідок, які підтверджують цей статус .

Рішення про створення ТзОВ оформлюється протоколом загальних зборів засновників товариства, який підписують обрані на зборах секретар та голова. Якщо засновником є одна особа, документ оформлюється у формі рішення засновника. Одна особа може бути єдиним учасником лише в одному ТзОВ. Єдиним засновником ТзОВ не може бути також юридична особа засновником якої є одна фізична особа [7].

Особа, яка набула частку (частину частки) у статутному капіталі товариства, або особа, яка передала її, йде до реєстратора подає:

- заяву про державну реєстрацію змін;
- квитанцію про сплату адміністративного збору;
- акт приймання-передачі частки, нотаріально засвідчений (оригінал).

На підставі цих документів вносяться зміни до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Якщо статут був затверджений до вступу в силу Закону, то у державного реєстратора немає підстав для відмови при реєстрації змін у складі учасників, якщо не подано статут у новій редакції. Товариствам надано один рік для приведення у відповідність до чинного законодавства установчих документів. При цьому такі товариства дуже швидко стикнуться з необхідністю мати актуальний зміст статуту.

Слід зазначити, що нова редакція діючого статуту буде затверджуватися протоколом Загальних зборів у «новому» складі та рішення приймається трьома чвертями голосів усіх учасників товариства, які мають право голосу.

Важливим організаційним моментом створення ТзОВ є внесення вкладів учасників. Відповідно до ст. 13 Закону вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом. При цьому кожен учасник товариства повинен повністю внести свій вклад протягом шести місяців з дати державної реєстрації товариства, якщо інше не передбачено статутом. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту,

змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства [7].

Скоротився термін, протягом якого учасники зобов'язані внести свої вклади. На даний момент цей термін становить 6 міс. з моменту реєстрації товариства, на відміну від раніше діючого в 1 рік.

На рівні з вище зазначеною нормою в 6 міс., Закон містить норму, яка дозволяє учасникам товариства самостійно визначати граничний термін формування статутного капіталу товариства, проголосувавши за нього одногосно всім складом учасників (100 %). Даний термін формування повинен бути внесений до статуту товариства.

Вартість вкладу кожного учасника товариства повинна бути не менше номінальної вартості його частки. Товариство не може надавати позику для оплати вкладу учасника або поруку за позиками, кредитами, наданими третьою особою для оплати його вкладу. Вклад у негрошовій формі повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. При створенні товариства така оцінка визначається рішенням засновників про створення товариства.

Учасник, який прострочив внесення свого вкладу або його частини, повинен бути повідомлений письмовим попередженням про прострочення виконавчим органом товариства. Письмове попередження повинно містити інформацію про невнесення своєчасно внеску або його частини, і додатковий термін для внесення, який не повинен перевищувати 30 днів.

Якщо учасник не вніс свій внесок або його частину після закінчення додаткового строку, виконавчий орган зобов'язаний скликати загальні збори учасників з наступним порядком денним [7]:

- виключення учасника
- зменшення статутного капіталу в розмірі не внесеного вкладу

- розподіл неоплаченої частки (частини частки) між іншими учасниками товариства без зміни розміру статутного капіталу товариства і сплату такої заборгованості відповідними учасниками;

- ліквідації товариства.

Голоси, що припадають на частку учасника, який має заборгованість перед третими сторонами, не враховуються при голосуванні на загальних зборах щодо прийняття одного з вище перерахованих рішень.

Закон передбачив дуже важливу умову, що захищає учасників від розмиття їх частки в статутному капіталі товариства, тим самим позбавляючи їх можливості впливати на діяльність товариства. Так, всі учасники (100%) можуть одноголосно проголосувати за внесення, зміну, виключення положень до статуту товариства, які передбачають обмеження щодо змін співвідношення часток між учасниками. Скоротився термін, протягом якого учасники зобов'язані внести свої вклади. На даний момент цей термін становить 6 міс. з моменту реєстрації товариства, на відміну від раніше діючого в 1 рік.

Закон передбачає можливість збільшення статутного капіталу ТзОВ і ТзДВ тільки після повної оплати своїх вкладів учасниками. В ньому передбачено 2 варіанти збільшення статутного капіталу товариства:

1. Збільшення за рахунок нерозподіленого прибутку. У разі збільшення статутного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку товариства, склад учасників і співвідношення розмірів їхніх часток у статутному капіталі не змінюються.

2. Збільшення за рахунок додаткових внесків учасників та третіх осіб. При збільшенні статутного капіталу за рахунок додаткових внесків номінальна вартість частки учасника товариства може бути збільшена на суму, що дорівнює або менша за вартість додаткового вкладу такого учасника.

Кожен учасник має переважне право зробити додатковий внесок в межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно його частці в статутному капіталі. Треті особи і учасники товариства можуть зробити додаткові внески після реалізації кожним учасником свого переважного права або відмови від

реалізації такого права в межах різниці між сумою збільшення статутного капіталу і сумою внесених учасниками додаткових вкладів, тільки якщо це передбачено рішенням загальних зборів учасників про залучення додаткових внесків.

У рішенні загальних зборів учасників товариства про залучення додаткових внесків визначаються загальна сума збільшення статутного капіталу товариства, коефіцієнт відношення суми збільшення до розміру частки кожного учасника в статутному капіталі і запланований розмір статутного капіталу. Додаткові внески можуть бути внесені в негрошовій формі. В такому випадку рішенням загальних зборів учасників визначаються учасники товариства і / або третіми особами, які вносять майно, та його грошова оцінка.

Учасники товариства можуть вносити додаткові внески протягом терміну, встановленого рішенням загальних зборів учасників, але не більше ніж протягом 1 року з дня прийняття рішення про залучення додаткових внесків.

Треті особи і учасники товариства можуть вносити додаткові внески протягом 6 місяців після закінчення терміну для внесення додаткових вкладів учасниками, які мають намір реалізувати своє переважне право, якщо рішенням загальних зборів учасників про залучення додаткових вкладів не встановлено менший строк.

Статутом або одноголосним рішенням загальних зборів учасників, в яких взяли участь всі учасники товариства (100% голосів), можуть встановлюватися інші строки для внесення додаткових вкладів, може встановлюватися можливість учасників вносити додаткові вклади без дотримання пропорцій їх часткою в статутному капіталі або право тільки певних учасників вносити додаткові внески, а також може бути виключений етап внесення додаткових вкладів тільки тими учасниками товариства, які мають переважне право.

З учасником товариства і / або третьою особою може бути укладено договір про внесення додаткового вкладу, за яким такий учасник і / або третя особа зобов'язується зробити додатковий внесок у грошовій або негрошовій

формі, а суспільство - збільшити розмір його частки в статутному капіталі або прийняти в товариство з відповідною часткою в статутному капіталі.

Протягом 1 місяця з дати закінчення терміну для внесення додаткових вкладів, встановленого вище, загальні збори учасників товариства приймають рішення про:

- затвердження результатів внесення додаткових вкладів учасниками товариства та / або третіми особами;
- твердження розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів;
- твердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства.

Якщо додаткові вклади не внесені учасником і / або третьою особою, з яким укладено договір про внесення додаткового вкладу, в повному обсязі і своєчасно, такий договір вважається розірваним, якщо рішенням загальних зборів учасників не затверджений розмір частки такого учасника та / або третьої особи виходячи з фактично внесеного ним додаткового вкладу.

Рішення загальних зборів з питань затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника, перерозподілу часток між учасниками товариства, створення органів товариства, визначення порядку їх роботи, прийняття рішень про придбання товариством частки (частини частки) учасника, - повинні тепер прийматися тільки одногосно всіма учасниками товариства.

Отже, нами було розглянуто особливості реалізації корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю відповідно до останніх законодавчих змін. Проведений аналіз дає підстави зробити висновки про те, що в цілому процедури заснування та державної реєстрації ТзОВ спростилися, також значно спростилися механізми корпоративного управління. Відміна обмеження щодо кількості учасників є великою перевагою для подальшого розвитку корпоративного сектору економіки та зниження рівня державного контролю над ним. Однак, на наш погляд, деякі зміни до законодавства мають

бути ще апробовані часом, після чого можливим є подальше удосконалення нормативного регулювання прав учасників ТзОВ.

2.2. Майнові права та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю

Законодавче визначення майнових прав та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю нині забезпечується положеннями Закону. Тому варто більш детально проаналізувати основні моменти, які стосуються закріплення майнових прав учасників ТзОВ у наведеному нормативному акті.

Відповідно до ст. 5. Закону учасники товариства мають такі права [7]:

- 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства;
- 2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства;
- 3) брати участь у розподілі прибутку товариства;
- 4) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість.

Розглянемо наведені права більш детально.

Ст. 28 Закону визначає, що органами управління товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган. Загальні збори учасників є вищим органом товариства [7].

Відповідно до ст. 29 Закону кожен учасник товариства має право бути присутнім на загальних зборах учасників, брати участь в обговоренні питань порядку денного і голосувати з питань порядку денного загальних зборів учасників. Також кожен учасник товариства на загальних зборах учасників має кількість голосів, пропорційну до розміру його частки у статутному капіталі товариства, якщо інше не передбачено статутом.

Згідно ст. 30 Закону визначено перелік компетенцій учасників ТзОВ, до основних з яких відносяться: 1) визначення основних напрямів діяльності

товариства; 2) внесення змін до статуту товариства, прийняття рішення про здійснення діяльності товариством на підставі модельного статуту; 3) зміна розміру статутного капіталу товариства; 4) затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника; 5) перерозподіл часток між учасниками товариства у випадках, передбачених законодавством [7]; 6) обрання та припинення повноважень наглядової ради товариства або окремих членів наглядової ради, встановлення розміру винагороди членам наглядової ради товариства; 7) обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу (всіх чи окремо одного або декількох з них), встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства; 8) визначення форм контролю та нагляду за діяльністю виконавчого органу товариства; 9) створення інших органів товариства, визначення порядку їх діяльності, тощо.

З'явилася можливість не створювати в ТзОВ ревізійну комісію в обов'язковому порядку, чого не було раніше. У той же час, Закон встановлює право Загальних зборів створювати будь-які органи підприємства на свій розсуд (п.9 ч.2 ст.30). Новелою закону є також вимога про те, що при призначенні на посаду посадова особа товариства зобов'язане подати суспільству перелік своїх афілійованих осіб. У разі зміни складу афілійованих осіб, посадова особа в п'ятиденний строк з дня, коли їй стало відомо про таку зміну, зобов'язана повідомити про це суспільство [49].

Законом також вводиться необхідність обов'язкового узгодження здійснення значних правочинів та правочинів, щодо яких є заінтересованість (в тому числі, угод, стороною яких є учасник товариства, посадова особа товариства або їх афілійована особа). Запроваджено відповідальність за невиконання цієї вимоги.

У практику корпоративних відносин вводиться поняття «безвідклична довіреність за корпоративними правами». Така довіреність видається для виконання або забезпечення виконання зобов'язань учасників, як сторін корпоративного договору, предметом якого є права на частку в статутному

капіталі або повноваження учасників. Довіритель може вказати в довіреності, що до закінчення її рядок вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених в самій довіреності.

Тепер, згідно із Законом, учасники ТзОВ можуть мати кількість голосів на загальних зборах учасників, яке не пропорційно їх частці в статутному капіталі товариства (ч. 3 ст. 29) [49].

Відповідно до частини 3, 4 ст.33 Закону загальні збори учасників тепер потенційно можуть бути проведені в режимі відео-конференції, яка дозволяє не збиратися учасникам фізично у конкретному визначеному місці (яке має відповідну поштову адресу), але перебувати на зв'язку з іншими учасниками. Ця норма є дуже прогресивною і враховує вимоги часу, які продиктовані розвиток інформаційних технологій. Відповідно до наведеного у ст.33 Закону положення, для проведення зборів достатньо мати доступ до інтернет. Великою перевагою положення закону є те, що воно не обмежує учасників у виборі засобів для організації відеоконференції. Це можна зробити у Skype, Viber, Telegram, WhatsApp або Zoom, тощо, на вибір учасників. Також досить цікавим моментом є те, що закон не передбачає обов'язку фіксації відео-конференції. Тому важливим моментом практичного застосування вищезазначеного твердження є його нормативна та регулятивна складова, а саме доповнення статті 35 наступним змістом: «Загальні збори учасників товариства можуть використовувати засоби електронного зв'язку, використання яких дозволяє фіксувати участь учасника на зборах за умов його фізичної відсутності (організація відео-конференції) за попередньою згодою всіх учасників товариства». Але, на мій погляд, це є певним недоліком, оскільки містить ризики для викривлення подій, монтажу або шахрайства. Зокрема, варто відмітити наступні можливі слабкі сторони імплементації наведеного положення Закону в практичну діяльність ТзОВ:

- відсутність чіткої законодавчої регламентації порядку та засобів фіксації відеоконференцій;

- можливість несанкціонованого доступу до матеріалів конференції (зокрема, перехоплення каналу);
- відсутність у законодавстві відповідних санкцій для учасників ТзОВ за порушення умов організації відеоконференції.

Наступною перевагою нового ст.33 Закону є окреслення в рамках частини 5 ст. 33 нового правила щодо завдань, які не включені в Порядок денний зборів учасників. Рішення, що не були включені до процедури розгляду, але мають бути обговорені в ході зборів, тепер можуть бути надані для проведення дискусії між учасниками лише за умови згоди усіх присутніх учасників товариства.

Збори учасників українських ТзОВ тепер можна проводитися за межами території України. Але за умови письмової згоди на це учасників ТзОВ. Передбачена процедура заочного без безпосередньої участі у зборах).

Відповідно до частини 49 ст. 36 ст.33 Закону введено детальний механізм формування висновків та рішень учасників у процесі їх опитування. Для проведення процедури опитування можна залучати засоби електронного зв'язку по кожному з питань. Висновок, розісланий в результаті проведеного опитування, може бути погодженим лише за умови голосування за нього усіх учасників ТзОВ.

Що стосується реалізації права на отримання інформації про діяльність товариства, то в Законі прямо не закріплено цієї норми. Лише у п. 11 ст. 32 даного нормативного акту визначено, що виконавчий орган товариства зобов'язаний надати учасникам товариства можливість ознайомитися з документами та інформацією, необхідними для розгляду питань порядку денного на загальних зборах учасників. Виконавчий орган товариства забезпечує належні умови для ознайомлення з такими документами та інформацією за місцезнаходженням товариства у робочий час, якщо інший порядок не передбачений статутом товариства. При цьому, згідно ст. 42, посадовим особам забороняється розголошувати інформацію, що стала їм відома у зв'язку з виконанням ними посадових обов'язків та становить

комерційну таємницю товариства чи є конфіденційною, крім випадків, коли розкриття такої інформації вимагається законом. Ця заборона діє також протягом одного року з дати припинення (розірвання) договору між посадовою особою і товариством, якщо інший строк не встановлений таким договором.

Розглянемо особливості майнових прав учасника ТзОВ на отримання дивідендів.

У Законі не наведено визначення поняття "дивіденди". Водночас згідно з ч. 1 ст. 26 даного нормативного акту виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку товариства особам, які були учасниками товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно розміру їхніх часток. Із цього випливає, що дивіденди розраховують на основі чистого прибутку ТзОВ. Очевидно, що в цьому разі мається на увазі бухгалтерський чистий прибуток, про що прямо ідеться у визначеннях терміна "дивіденди", наведених в інших нормативних актах [7].

Зокрема, у пп. 14.1.49 Податкового кодексу України, під дивідендами розуміють платіж, що здійснюється юридичною особою, у тому числі емітентом корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів чи інших цінних паперів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку [3].

При цьому для цілей оподаткування до дивідендів прирівнюється також платіж у грошовій формі, що здійснюється юридичною особою на користь її засновника та/або учасника (учасників) у зв'язку з розподілом чистого прибутку (його частини).

Згідно з п. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 дивіденди – частина прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до їх часток у власному капіталі підприємства [10].

Окрім чистого прибутку звітного року, ТзОВ можуть розраховувати дивіденди також із нерозподіленого прибутку минулих років. Адже жодних обмежень щодо цього у нормативних актах не передбачено.

Припустимо, ТзОВ за підсумками звітного року має прибуток, але засновники не мають наміру спрямовувати його на виплату дивідендів. Тут слід урахувати, що питання щодо розподілу чистого прибутку товариства та прийняття рішення про виплату дивідендів у ТзОВ належать до компетенції загальних зборів учасників (п. 12 ч. 2 ст. 30 Закону). Тому якщо загальні збори учасників приймають рішення не виплачувати дивіденди, а спрямувати прибуток на інші цілі (наприклад, на створення резервного фонду), дивіденди не виплачуються. На це звертають увагу й суди [7].

Для ТзОВ на цей час у Закону не встановлено обов'язкового розміру щорічних відрахувань до резервного (страхового) фонду. Нагадаємо, що до 17.06.2018 розмір таких відрахувань для ТзОВ передбачався установчими документами, але не міг бути меншим 5 % суми чистого прибутку.

Наразі це питання регулюється установчими документами. Наприклад, у ТзОВ, діяльність яких регламентується Модельним статутом, резервний фонд становить не менш як 25 % статутного капіталу і формується шляхом щорічного відрахування коштів у розмірі 5 % від суми чистого прибутку ТзОВ до досягнення цього розміру (п. 27 Модельного статуту) [57].

Дивіденди можуть виплачуватися за будь-який період, що є кратним кварталу, якщо інше не передбачено статутом (ч. 3 ст. 26 Закону). Тобто у статуті ТзОВ можна передбачити, що дивіденди виплачуються, скажімо, щомісяця [7].

ТзОВ виплачує дивіденди грошовими коштами, якщо інше не встановлено одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких брали участь усі учасники товариства (ч. 2 ст. 26 Закону) [7].

При цьому ТзОВ можуть виплачувати дивіденди в безготівковому порядку або ж у готівковій формі. Але в останньому випадку необхідно дотримуватися обмежень, передбачених у п. 6 Положення № 148 «Про ведення

касових операцій у національній валюті в Україні» [11]. Зокрема, суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- 1) між собою – у розмірі до 10000 грн включно;
- 2) з фізичними особами – у розмірі до 50000 грн включно.

На необхідність дотримання цих обмежень під час виплати дивідендів звертають увагу і податківці). Що стосується виплати дивідендів у негрошовій формі, то загальні збори учасників, у яких брали участь усі учасники товариства, можуть прийняти одностайне рішення про виплату дивідендів у натуральній формі або ж про реінвестицію дивідендів у статутний капітал [7].

На практиці під час виплати дивідендів у натуральній формі зазвичай їх нараховують у грошовій формі. А потім із особою, якій виплачують дивіденди, оформлюють договір купівлі-продажу товарів, необоротних активів і здійснюють взаємозарахування за зобов'язаннями (ст. 601 Цивільного кодексу України) [4]. У таких випадках розрахунок за відвантажені товари, необоротні активи все одно не проводять у грошовій формі. При цьому слід урахувати, що платники єдиного податку не мають права виплачувати дивіденди у негрошовій формі, оскільки їм дозволено здійснювати розрахунки за відвантажені товари виключно у грошовій формі (п. 291.6 Податкового кодексу України) [3]. Та й представники податкових органів не дозволяють єдинникам погашати заборгованість за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) в інший спосіб, ніж грошовий, зокрема й зарахуванням). Тому платникам єдиного податку від виплати дивідендів у негрошовій формі краще утриматися або ж отримати індивідуальну податкову консультацію на підставі ст. 52 Податкового кодексу України [3].

Рішення про виплату дивідендів у ТзОВ приймають загальні збори учасників (п. 12 ч. 2 ст. 30 Закону). Річні загальні збори учасників скликаються протягом шести місяців наступного за звітним року, якщо інше не встановлено законом. До порядку денного річних загальних зборів учасників обов'язково

вносяться питання про розподіл чистого прибутку товариства, про виплату дивідендів та їх розмір (ч. 2 ст. 31 Закону) [7].

Виконавчий орган ТЗОВ скликає загальні збори учасників шляхом надсилання повідомлення про це кожному учаснику товариства (ч. 2 ст. 32 Закону). Таке повідомлення надсилають не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, якщо інший строк не встановлено статутом товариства (ч. 3 ст. 32 Закону). Повідомлення надсилається поштовим відправленням з описом вкладення. Статутом товариства може бути встановлено інший спосіб повідомлення (ч. 4 ст. 32 Закону). У повідомленні зазначають дату, час, місце проведення, порядок денний (ч. 5 ст. 32 Закону) [7].

Рішення загальних зборів у частині виплати дивідендів приймаються більшістю голосів усіх учасників ТЗОВ, які мають право голосу (ч. 4 ст. 34 Закону) [7].

Варто відмітити, що Закону передбачено можливість прийняття рішення учасником крім звичайного голосування шляхом заочного голосування (ст. 35 Закону) або шляхом опитування (ст. 36 Закону). Право на отримання дивідендів мають особи, які були учасниками ТЗОВ на день прийняття рішення про виплату дивідендів (ч. 1 ст. 26 Закону) [7].

Виплата дивідендів здійснюється у строк, що не перевищує шести місяців з дня прийняття рішення про їх виплату, якщо інший строк не встановлено статутом товариства або рішенням загальних зборів учасників (ч. 4 ст. 26 Закону).

При цьому "підроблення" даних балансу з метою здійснення неправомірних виплат дивідендів учасникам ТЗОВ, посадовими особами ТЗОВ (зокрема директором і головним бухгалтером) загрожує серйозними неприємностями.

Посадові особи ТЗОВ, винні у введенні в оману учасників товариства щодо його фінансового стану, зокрема шляхом подання (включення) недостовірної інформації до документів ТЗОВ, що призвело до здійснення

неправомірних виплат, несуть разом з учасниками солідарну відповідальність за зобов'язаннями щодо повернення виплат ТзОВ (ч. 5 ст. 26 Закону) [7].

Ситуації, коли виплата дивідендів обмежується, викладено в ст. 27 Закону. Зокрема, ТзОВ не має права приймати рішення про виплату дивідендів або виплачувати дивіденди, якщо:

1) ТзОВ не здійснило розрахунків з учасниками ТзОВ у зв'язку із припиненням їх участі в ТзОВ або з правонаступниками учасників ТзОВ відповідно до Закону;

2) майна ТзОВ недостатньо для задоволення вимог кредиторів за зобов'язаннями, строк виконання яких настав, або буде недостатньо внаслідок прийняття рішення про виплату дивідендів чи здійснення виплати.

Статутом ТзОВ можуть додатково передбачатися інші умови, за яких загальні збори учасників не можуть приймати рішення про виплату дивідендів чи за яких дивіденди не можуть виплачуватися (ч. 2 ст. 27 Закону).

ТзОВ не має права виплачувати дивіденди учаснику, який повністю або частково не вніс свій вклад (ч. 3 ст. 27 Закону). Існують також обмеження для виплати дивідендів, передбачені в інших нормативних документах, зокрема стосовно майна, що перебуває в податковій заставі (п. 92.1 ПКУ) або арешті (ст. 94 ПКУ), або коли ТзОВ перебуває в процесі банкрутства [40]).

Слід урахувати, що невикплата дивідендів у строки, визначені законом або установчими документами юридичної особи, є порушенням грошового зобов'язання, у зв'язку з яким настають право вимоги на слідки, передбачені ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України (п. 3.4 Положення № 148 «Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [11]). Тобто особа, якій не було виплачено дивіденди, може вимагати стягнення суми боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлено договором або законом. До того ж це може бути перешкодою для нарахування наступних дивідендів згідно з пп. 2 ч. 1 ст. 27 Закону (майна товариства недостатньо для задоволення вимог кредиторів, строк виконання яких настав).

Відповідно до ст. 24 Закону товариство зобов'язане протягом одного року з дня, коли воно дізналося чи мало дізнатися про вихід учасника, виплатити такому колишньому учаснику вартість його частки. Статутом товариства, що діє на момент виходу учасника, може встановлюватися інший строк для здійснення такої виплати.

Вартість частки учасника визначається виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника. За погодженням учасника товариства, який вийшов, та товариства зобов'язання зі сплати грошових коштів може бути замінено зобов'язанням із передачі іншого майна.

Товариство виплачує учаснику, який вийшов з товариства, вартість його частки або передає майно лише пропорційно до розміру оплаченої частини частки такого учасника. Відповідно до ст. 54 Закону передбачений порядок конвертації часток учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок поділу, в частки у статутному капіталі товариств- правонаступників здійснюється із збереженням співвідношення між частками учасників у капіталі товариства та кожного товариства- правонаступника.

У разі перетворення товариства частки у статутному капіталі товариства, що перетворюється, конвертуються в частки товариства- правонаступника та розподіляються між учасниками із збереженням співвідношення часток учасників товариства, що існувало до перетворення.

Отже, у даному питанні було розглянуто особливості реалізації майнових прав учасників товариства з обмеженої відповідальністю. Встановлено, що майнові права учасників ТзОВ реалізуються через: участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства; отримання інформації про господарську діяльність товариства; участь у розподілі прибутку товариства; отримання у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість. Формування майнових прав на участь в статутному капіталі ТзОВ

безпосередньо передбачає забезпечення майнового потенціалу товариства, а також є основою для виникнення корпоративних прав його учасників.

2.3. Підстави та порядок припинення корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю

У даному питанні варто розглянути основні підстави та порядок припинення корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю. При цьому особливу увагу слід акцентувати на положення статті 24 Закону, який визначає наступні підстави для припинення прав учасника ТзОВ: відчуження частки; вихід учасника з ТзОВ, виключення учасника з ТзОВ, припинення діяльності ТзОВ.

Розглянемо особливості порядку припинення корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю в межах кожної з наведених підстав більш детально.

Відчуження частки у корпоративних правах або відчуження належних особі корпоративних прав щодо товариства з обмеженою відповідальністю. Під змістом відчуження частки у корпоративних правах мається на увазі здійснення таких цивільно-правових угод як продаж, обмін, дарування. Предметом цих угод є передавання частки в статутному капіталі ТзОВ іншим особам, які є правонабувачами у результаті завершення наведених угод (договорів). Наведене твердження підтверджується положенням статті 21. пункту 1 Закону, відповідно до якої учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам. При цьому п. 2 статті 21 Закону визначає можливість здійснення такого відчуження частки лише за умови згоди інших учасників ТзОВ. У цьому аспекті право на відчуження частки не є безумовним, оскільки статутом (або корпоративним договором) може бути встановлена обов'язковість згоди інших учасників для відчуження або надання частки в заставу. На наш погляд, таке твердження ст. 21 є доволі

проблематичним, оскільки в законодавстві не визначено чітких правових підстав для офіційного підтвердження згоди інших учасників ТзОВ давати свою згоду на здійснення цивільно-правового договору іншим учасником на користь третьої особи. Варто відмітити, що така ситуація є урегульованою у світовій практиці в законодавстві розвинутих країн (зокрема, країн Європейського Союзу) [34, с. 97].

На думку В. Оцела, одним із інструментів корпоративного договору є lock-up period, тобто встановлений строк, протягом якого учасникам заборонено розпоряджатись своєю часткою. Недотримання заборони щодо відчуження частки третім особам, встановленої статутом, може мати своїм наслідком визнання угоди купівлі-продажу недійсною. Якщо ж така заборона була встановлена за домовленістю учасників у корпоративному договорі, при оспоренні договору необхідно довести, що набувач знав про наявність обмежень у правах учасників [34, с. 97].

Що стосується часу передачі права власності на частку до нового власника, слід звернутися до положення ст. 334 Цивільного кодексу України, який трактує виникнення права власності з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом [4]. Не зважаючи на те, що у законодавстві (зокрема в Законі) не зазначено конкретних положень відносно нотаріального посвідчення договорів купівлі-продажу частки, сторони за власним бажанням можуть звернутись до нотаріуса. У такому разі, право власності виникає у набувача із моменту нотаріального посвідчення договору. Крім того, варто звернути увагу на певні новели у Законі – він закріплює умови, відповідно до яких набувач частки у статутному капіталі може самостійно реалізовувати всю повноту корпоративних прав у товаристві, у тому числі звернутись із актом приймання-передачі частки до державного реєстратора для внесення відповідних змін до відомостей про ТзОВ.

До прийняття Закону процедури виходу учасника попродажували ряд проблемних питань, пов'язаних з припинення корпоративних прав учасників. Відповідно до сказаного, могли виникати ситуації, коли учасником, який бажав

вийти зі складу учасників ТзОВ, одночасно здійснював укладення цивільно-правової угоди на продаж своєї частки іншій особі та піднімав питання про свій вихід із ТзОВ. У даному випадку правомірність володіння корпоративними правами старого учасника могла бути поставленою під сумнів, але при цьому в момент проведення угоди купівлі-продажу частки, нотаріус мав необхідність пеерсвідчитись у правомірності розпорядження старого учасника своєю часткою, що було маломожливим. В умовах наведених правових колізій часто знаходилися недобросовісні учасники-відчужувачі, які пробували отримати від ТзОВ вартість частки в майні, паралельно заключаючи договір на продаж своєї частки іншій особі.

Будь-які особи, як і учасниками товариства, не повинні здійснювати викуп частки лише тому, що інший учасник хоче (має намір) її продати третім особам. У випадку відсутності факту продажу частки учасник ТзОВ може отримати вартість своєї частки через процедуру виходу з товариства.

На сьогодні, відповідно до Закону право учасника вийти з ТОВ є добровільним, безумовним та не потребує погодження. Разом із тим, для внесення змін до Єдиного держреєстру учасник не має потреби надавати ніяких офіційних погоджень від інших учасників. У цьому плані позитивним нововведенням є встановлення у законі конкретної процедури виходу учасника з ТОВ, залежно від розміру частки у його володінні (ст. 24 Закону). Відповідні положення значно спрощують процедуру та позбавляють від зайвого формалізму, сприяючи реалізації інтересу учасника [7].

Варто додати, що Закону містить імперативні положення: учасник, який має частку менше 50% може вийти з ТзОВ у будь-який час; якщо частка учасника становить 50% і більше %, згода інших учасників є обов'язковою; вихід єдиного учасника з ТзОВ не допускається. Ці правила не можуть бути змінені статутом. Також, на відміну від можливості закріпити lock-up period або взагалі відмовитись від права відчужити частку, встановлення положень про заборону виходу з ТзОВ є нікчемними. Тому, необхідно скористатися успішною практикою країн Європейського Союзу та ліквідувати цю прогалину

законодавства шляхом доповнення розділу 3 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» підпунктом 15 статті 24, який варто викласти в такій редакції: «У разі оголошення учасником наміру вийти зі складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, виконавчий орган надсилає рішення товариства органу державної реєстрації про припинення всіх операцій з корпоративними правами товариства до моменту виходу учасника з товариства».

Згода має бути надана учасниками протягом 30 днів з дня подання учасником заяви про вихід до ТОВ (проте законом не врегульований випадок, якщо хтось із учасників взагалі не повідомить ні про позитивне, ні негативне рішення).

Законом однозначно вирішено дискусійне питання про момент виходу учасника з ТзОВ (позиції були неоднозначними, або з дати вказаної в заяві, при чому учасник зобов'язаний був повідомити товариство за три місяці до запланованої дати виходу; або ж державної реєстрації). Відповідно до ч. 5 ст. 24 Закону моментом виходу є дата державної реєстрації виходу, при чому таку заяву учасник може подати держреєстратору самостійно. Враховуючи вимоги Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [8], підпис учасника на заяві про вихід підлягає нотаріальному засвідченню. Якщо ж статутом передбачена згода на вихід, то засвідчувати необхідно й підписи всіх учасників на такій згоді. Одночасно з реєстрацією виходу відбувається зменшення статутного капіталу на розмір частки учасника, що вийшов [7].

Закон не містить вимог до статуту щодо закріплення у ньому переліку учасників та їх часток. Проте видається, що більшість ТзОВ будуть продовжувати це робити. Разом із тим, якщо до ЄДР будуть внесені зміни щодо складу учасників, будуть виникати розбіжності зі статутом, що може призвести наприклад до зупинення банківського обслуговування.

Відповідно до статті 54 Закону правонаступникам юридичних осіб, які припинилися, не можуть належати частки у власному статутному капіталі. Конвертація часток учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок поділу, в частки у статутному капіталі товариств- правонаступників здійснюється із збереженням співвідношення між частками учасників у капіталі товариства та кожного товариства- правонаступника.

Частки учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок злиття або приєднання, конвертуються в частки учасників у статутному капіталі товариства- правонаступника із збереженням співвідношення між частками учасників, яке існувало в товаристві, що припинилося, у межах сукупної частки таких учасників у статутному капіталі товариства- правонаступника. У разі виділу товариства частки у статутному капіталі товариства, з якого здійснюється виділ, конвертуються в частки цього товариства і товариства, що виділилося, та розподіляються між учасниками із збереженням співвідношення часток учасників товариства, що існувало до виділу.

У разі перетворення товариства частки у статутному капіталі товариства, що перетворюється, конвертуються в частки товариства- правонаступника та розподіляються між учасниками із збереженням співвідношення часток учасників товариства, що існувало до перетворення. Якщо правонаступником товариства є юридична особа, щодо якої законом не передбачено статутного (складеного) капіталу або поділу такого капіталу на частки між учасниками, положення частин другої - п'ятої цієї статті не застосовуються.

Отже, було розглянуто основні положення законодавства України, Закону які визначають ряд підстав для припинення прав учасника ТзОВ. До таких підстав відносяться: відчуження частки; вихід учасника з ТзОВ, виключення учасника з ТзОВ, припинення діяльності ТзОВ. Припинення корпоративних прав учасника товариства у зв'язку з його виходом із складу учасників здійснюється на добровільних засадах, є безумовним та не потребує погодження з іншими учасниками за умови, якщо його частка не перевищує

50% в статуті товариства. Припинення корпоративних прав при виключенні учасника з ТзОВ може обумовлюватися двома випадками: 1) невнесенням учасником свого вкладу чи його частини у встановлений загальний і додатковий строк; 2) за відсутності спадкоємців/ правонаступників учасника. Припинення прав учасника товариства може здійснюватися шляхом відчуження його частки у статутному капіталі товариства на користь третіх осіб (продаж або безоплатна передача корпоративних прав). У випадку припинення діяльності ТзОВ або його реорганізації, корпоративні права його учасників автоматично припиняються.

Відповідно до Закону України «Про ТзОВ та ТзДВ», виключення учасника з ТзОВ може обумовлюватися двома випадками:

- 1) невнесенням учасником свого вкладу чи його частини у встановлений загальний і додатковий строк;
- 2) за відсутності спадкоємців/ правонаступників учасника.

Останні зміни до законодавства передбачають кардинально відмінний підхід законодавця до «старих» традицій: більша свобода дій при відчуженні частки, подолання абсолютизації переважного права; реальна можливість виходу учасника з товариства (див. тут «з замкненого кола рішень загальних зборів»), а також захист від неправомірного виключення та рейдерського захоплення. Крім того, очевидним є те, що надалі розробка статуту у вигляді «переписування» закону не буде давати бажаних та діючих результатів; а впровадження корпоративного договору виглядає не просто правом товариства, а життєвою необхідністю.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, за результатами проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю є формою товариств, яке засновується однією або кількома особами (учасниками товариства), та має розмір статутного (пайового) капіталу, обсяг якого та поділ на частки визначається статутом товариства. ТзОВ в сучасних умовах набули досить широкої популярності завдяки простоті їх створення та адміністрування учасниками. Законодавством України передбачено ряд правових особливостей заснування та ліквідації ТзОВ, що дозволяє залучати широке коло учасників, та в разі необхідності змінювати склад учасників. Рівень відповідальності учасників ТзОВ за його зобов'язання та можливі ризики виникнення збитків обмежений лише їх внесками, розмір яких визначається статутом товариства. Тому даний симбіоз широкого обсягу прав учасників, «гнучкості» в управлінні, мінімізації державного нагляду та простоті як створення так і реалізації господарської діяльності, набув найбільшої популярності серед бажаючих реалізувати свій бізнес за допомогою цієї організаційно – правової форми ведення господарської діяльності.

2. Безумовною передумовою виникнення статусу і прав учасника, відносин участі у товаристві має бути сукупність трьох юридичних фактів: факту створення товариства; факту внесення до капіталу товариства вкладу; факту оформлення відповідної корпоративної частки, яка є з одного боку - субститутом внесеного вкладу, а з іншого - оборотоздатним символом прав учасника щодо товариства і належить йому на праві власності. До настання цих юридичних фактів особа має суттєво відмінний статус - статус засновника товариства, тобто - особи, яка одноосібно, або разом з іншими особами прийняла рішення про створення товариства і відносини, у яких вона перебуває з іншими засновниками та товариством (після його створення) є не відносинами участі у товаристві, а засновницькими відносинами. Підставою

для виникнення засновницьких відносин є реалізація особою засновницького права - права одноосібно, або разом з іншими засновниками створювати юридичні особи та визначати їх параметри (організаційно-правову форму, систему і персональний склад органів управління, зміст установчого документу, капітал товариства і його поділ на частки), що є елементом загальної правоздатності особи.

3. Прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» внесло значні корективи у процес законодавчого регулювання статусу учасника товариства. Однак, не врегульованим залишається сфера питань, що стосуються спрощення процедур державної реєстрації ТзОВ, процесу управління товариством. З огляду на те, що нині для затвердження рішень зборів учасників не потрібна їх фізична присутність на зборах, виникає певний ризик для маніпуляцій у цьому напрямку. Отримання будь-якої іншої інформації про показники роботи товариства або певні факти здійснення ним господарської діяльності в законодавстві не закріплено. На наш погляд, це є недоліком нині чинного Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Невизначеність щодо переліку конкретної інформації, право на отримання якої має бути закріплено законодавчо, створює певні обмеження для реалізації учасниками прав на управління товариством. Проте, з огляду на новизну вищезазначеного Закону, він ще не встиг пройти «перевірку часом», що б дало змогу законодавцю побачити значні прогалини нормативного регулятора через призму практичного застосування відповідних норм.

4. Майнові права учасників ТзОВ реалізуються через: участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому Законом та статутом товариства; отримання інформації про господарську діяльність товариства; участь у розподілі прибутку товариства; отримання у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість. Формування майнових прав на участь в статутному капіталі ТзОВ безпосередньо передбачає забезпечення майнового потенціалу товариства, а

також є основною для виникнення корпоративних прав його учасників. Проте, на наш погляд, ще залишається актуальним питання щодо статутного капіталу ТзОВ, в частині мінімального розміру статутного капіталу ТзОВ. Оскільки відповідний мінімальний розмір статутного капіталу ТзОВ створює перешкоди в розвитку «прозорих ТзОВ», які не хочуть ризикувати своїм фінансовим становищем при реалізації своєї господарської діяльності із ТзОВ, які створюються із мінімальним розміром статутного капіталу та несуть «мінімальну» відповідальність перед кредиторами та контрагентами. Такі ризики перешкоджають розвитку конкуренції – рушію прогресу.

5. Підставами для припинення прав учасника ТзОВ, до яких відносяться: відчуження частки; вихід учасника з ТзОВ, виключення учасника з ТзОВ, припинення діяльності ТзОВ. Припинення корпоративних прав учасника товариства у зв'язку з його виходом із складу учасників здійснюється на добровільних засадах, є безумовним та не потребує погодження з іншими учасниками за умови, якщо його частка не перевищує 50% в статуті товариства. Припинення корпоративних прав при виключенні учасника з ТзОВ може обумовлюватися двома випадками: 1) невнесенням учасником свого вкладу чи його частини у встановлений загальний і додатковий строк; 2) за відсутності спадкоємців/ правонаступників учасника. Припинення прав учасника товариства може здійснюватися шляхом відчуження його частки у статутному капіталі товариства на користь третіх осіб (продаж або безоплатна передача корпоративних прав). У випадку припинення діяльності ТзОВ або його реорганізації, корпоративні права його учасників автоматично припиняються.

6. До сьогодні не врегульованим залишається коло питань, які стосуються формалізації згоди щодо продажу частки учасником або його виходу з товариства іншими учасниками його товариства. На момент, коли учасник товариства заявив про своє бажання зміни статус своїх корпоративних прав у товаристві, пропонується використати зарубіжний досвід механізму lock up. Його зміст передбачає блокування усіх корпоративних прав учасником

товариства з моменту, коли він заявив про своє бажання продати свою частку або здійснити вихід з товариства.

Результати дослідження особливостей регулювання прав та обов'язків учасників товариств з обмеженою відповідальністю дають можливість сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства:

– доповнити ст. 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» частиною 2 та викласти його в такій редакції: «Учасники товариства з обмеженою відповідальністю мають право отримувати інформацію про результати його діяльності шляхом надання їм безперешкодного доступу до таких документів: фінансова звітність, документація відносно значних правочинів, пояснювальні записки про виконання бюджету та результати ведення господарської діяльності», а пункт 2 зазначити як частина 3;

– до статті 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» внести наступне доповнення: «Загальні збори учасників товариства можуть використовувати засоби електронного зв'язку, використання яких дозволяє фіксувати участь учасника на зборах за умов його фізичної відсутності (організація відео-конференції) за попередньою згодою всіх учасників товариства»

– доповнити розділ 3 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» підпунктом 15 статті 24, який варто викласти в такій редакції: «У разі оголошення учасником наміру вийти зі складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю, виконавчий орган надсилає рішення товариства органу державної реєстрації про припинення всіх операцій з корпоративними правами товариства до моменту виходу учасника з товариства».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.05.2019)
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 26.02.2019).
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 21.05.2019)
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 21.05.2019)
5. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 25.06.2019)
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/card6#Public> (дата звернення: 13.03.2019)
7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 26.02.2019).
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 25.06.2019)
9. Деякі питання дерегуляції господарської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 № 367/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2019-%D0%BF#n37> (дата звернення: 25.06.2019)

10. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Мінфін України; Наказ, Положення від 29.11.1999 № 290 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення: 17.06.2019)

11. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Національного банку України; Положення, Форма типового документа, Журнал, Акт від 29.12.2017 № 148 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (дата звернення: 25.06.2019)

12. Асадчих Т. Права учасників товариства з обмеженою відповідальністю: законодавець у пошуках "золотої середини". Ліга Закон. 2018.URL: http://vkr.ua/content/news/files/asadchikh_miltseva_tov_ukr_1523005898_ua.pdf (дата звернення: 05.05.2019)

13. Асадчих Т., Мильцева В. Права учасників товариства з обмеженою відповідальністю: законодавець у пошуках "золотої середини" URL:: http://www.vkr.ua/ua/publications/articles/prava_uchasnikiv_tovaristva_z_obmezhenou_vidpovidalnistyu_zakonodavets_u_poshukakh_zolotoi_seredini/ (дата звернення: 25.06.2019)

14. Воловик О. А. Господарсько-правове забезпечення корпоративних інтересів : дис. канд. юрид. наук : 12.00. Луганськ, 2004. 206 с.

15. Вронська Г. Новели Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та судова практика URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/170676> (дата звернення: 25.06.2019)

16. Гарагонич О. 10 пасток Закону про ТОВ URL:: <https://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/30270> (дата звернення: 25.06.2019)

17. Гарагонич О. В., Грудницька С. М., Бекірова Е. Е., Бисага Ю. М. Корпоративне право. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 344 с.

18. Гаранович О.П. 10 пасток Закону про ТОВ. URL: <https://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/30270> (дата звернення: 13.03.2019)

19. Гронь Д., Родіонов С. Зміни у сфері відчуження часток ТОВ та процедури його оформлення/ Юридична газета. 2018 URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/zmini-u-sferi-vidchuzhennya-chastok-tov-ta-proceduri-yogo-oformlennya.html> (дата звернення: 25.06.2019)
20. Дацюк В. Як підготувати Статут ТОВ та ТДВ і корпоративний договір за Законом №2275. Юридична газета online. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yak-pidgotuvati-statut-tov-ta-tdv-i-korporativniy-dogovir-za-zakonom-2275.html> (дата звернення: 25.06.2019)
21. Жорнокуй Ю.М. «Корпорація»: сучасний стан законодавства в Україні та європейському союзі. Підприємництво, господарство і право. 2018. №1. С. 13-17
22. Кобець Р. Новий закон про ТОВ: порядок виходу учасника з товариства URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/novij-zakon-pro-tov-mozhlivosti-ta-riziki-339557/> (дата звернення: 25.06.2019)
23. Корнієнко С., Карнаух В. Виключення та вихід учасника з ТОВ та ТДВ. Електронний правовий журнал URL: <https://eba.com.ua/article/vyklyuchennya-ta-vyhid-uchasnyka-z-tov-ta-tdv/> (дата звернення: 25.06.2019)
24. Кот О., Корнієнко С. Особливості припинення та виділу товариства URL: <https://eba.com.ua/article/osoblyvosti-prypynennya-ta-vydilu-tovarystva/> (дата звернення: 25.06.2019)
25. Кравченко С. С. Юридична природа прав учасників господарських товариств : дис. . канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. 213 с.
26. Кравчук В. Вклади статутного капіталу господарського товариства. Право України. 2007. № 7. С. 57-61.
27. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Львів, 2009. 430 с.

28. Краєвський І. В. Правова природа відносин між товариством з обмеженою відповідальністю й управителем товариства. Право і суспільство. 2015. № 6. С. 96-101.

29. Краєвський І. Правовий статус засновника та учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Вісник Львівського університету. 2013. № 58. С. 203-210.

30. Кромченко О., Лебедев М. Новий закон про ТОВ та ТДВ: що робити новим та дійсним підприємствам URL: <https://growhow.in.ua/novuj-zakon-pro-tov-ta-tdv-shho-robyty-novym-ta-dijsnym-pidpryyemstvam/> (дата звернення: 25.06.2019)

31. Лукач І. В., Фірсанова В. Д. Проблеми та перспективи створення наглядової ради в товаристві з обмеженою відповідальністю відповідно до законодавства України, с. 159-161 URL: http://www.par.in.ua/2_2014/45.pdf (дата звернення: 25.06.2019)

32. Лукач І.В. Щодо перспектив існування засновницького договору в акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою відповідальністю. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. № 39(1). С. 93-96

33. Марущак Я.С. Товариства в європейському союзі: права та обов'язки їх учасників. Підприємництво, господарство і право. 2017. №6. С. 42-47

34. Мица Ю. Реорганізація товариств з обмеженою відповідальністю: юридичні ризики. Українське комерційне право. 2012. №12. с. 44-54

35. Мілаш В.Г. Господарське право. Х.: Право, 2015. 328 с.

36. Могилевский С. Д. Общество с ограниченной ответственностью : законодательство и практика его применения. Харьков : Статут, 2010. 421 с.

37. Нестеренко С. С. Порівняльний аспект нормативного регулювання складових власного капіталу на підприємствах різних форм власності. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2014. №4 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2962> (дата звернення: 25.06.2019)

38. Нечитайло Т.О. Момент виникнення корпоративних прав та обов'язків засновників та учасників господарських товариств. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. №52. С. 99-102

39. Оцел В. Поняття та правова природа частки в статунному капіталі ТОВ. Національний юридичний журнал, 2016. №10. С.94-98

40. Оцел В.Г. Поняття та правова природа частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2016. №10. С. 95-99

41. Пальчук П. М. Корпоративне право: навч. посіб. К.: Київ. над. торг.-екон. ун-т, 2015. 316 с. (дата звернення: 25.06.2019)

42. Пелипенко Е. С. Соотношение понятий «корпоративные права», «доля в уставном капитале» и «имущественные права». Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ на шляху до євроінтеграції : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 21-22 листопада 2014 р. Дніпропетровськ : Дніпропетровський гуманітарний університет, 2014. С. 128-129.

43. Перелигіна-Кавальчук Г. Виділ ТОВ та ТДВ за новим законом: правові й організаційні аспекти URL: <https://agronews.ua/node/96766>

44. Погребняк Д. Виключення, вихід учасника з товариства та відчуження частки URL: http://lawgarant.com.ua/main_page/registratsiya-biznesa/viklyuchennya-vihid-uchasnika-z-tovaristva-ta-vidchuzhennya-chastki/ (дата звернення: 25.06.2019)

45. Погребняк Д. Експрес-Аналіз Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у вигляді запитань-відповідей // URL: http://lawgarant.com.ua/main_page/ekspres-analiz-zakonu-ukrayini-pro-tovaristva-z-obmezhenoyu-ta-dodatkovoyu-vidpovidalnistyu-u-viglyadi-zapitan-vidpovidej/ (дата звернення: 25.06.2019)

46. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю» URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093 (дата звернення: 25.06.2019)

47. Пташник В. Перехід права власності на частку в ТОВ за новим законом URL: https://bzns.media/news_online/perekh_d_prava_vlasnost_na_chastku_v_tov_za_novim_zakonom-608516/ (дата звернення: 25.06.2019)

48. Родіонов С. Переважне право на купівлю частки в ТОВ: актуальна практика та проблеми застосування/ Юридична газета. 2018 URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/perevazhne-pravo-na-kupivlyu-chastki-v-tov-aktualna-praktika-ta-problemi-zastosuvannya.html> (дата звернення: 25.06.2019)

49. Сіщук Л.В. Новели законодавства щодо корпоративного договору. Підприємництво, господарство і право. 2018. №10. С. 49-54

50. Смітюх А. В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти: монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 662 с.

51. Смітюх А.В. Щодо класифікації корпоративних прав, їх суб'єктів та корпоративних правовідносин. Правова держава. 2016. № 21. С. 94-100

52. Сороченко А.В. Корпоративні права та обов'язки: господарсько-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. К., 2015. 204 с

53. Спасибо-Фатеева И. В. Доля в уставном капитале хозяйственного общества как объект права и ее соотношение с уставным капиталом, имуществом и корпоративными правами. Цивілістика: на шляху формування доктрин : вибр. наук. пр. Харків : Золоті сторінки, 2012. С. 401-413.

54. Таран О.С. Договір про заснування товариства з обмеженою відповідальністю. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. №5. С. 112-115

55. Устинова І. П., Кузьмович С. Б. Правові засади регулювання спадкування частки у статутному капіталі товариств з обмеженою відповідальністю в Україні. Юридичний вісник. 2018. № 1 С. 114-118

56. Хорт Ю. В. Функції статутного капіталу за законодавством України. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 46. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Ко- рецького НАН України, 2009. С. 326-332.
57. Цветов Д.А. Деякі проблемні аспекти створення товариства з обмеженою відповідальністю шляхом заснування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. №47. С. 42-45
58. Цікало В.І. Окремі питання набуття, зміни та припинення прав учасників господарського товариства. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2016. № 64. С. 151-165
59. Цікало В.І. Предмет договору про здійснення прав учасників господарського товариства. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 17. С. 68-73.
60. Шаді Саад. Наглядова рада ТОВ: аналіз законодавства. URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/169492> (дата звернення: 25.06.2019)
61. Шевчук А. Модельний статут – як це працює? URL: <https://ubr.ua/business-practice/laws-and-business/modelnii-statut-iaak-ce-pracu-247694> (дата звернення: 25.06.2019)
62. Шемета Т. Частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю: поняття, правова природа. Господарське право і процес, 2019. № 1. С.55-59
63. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.
64. Шимон С. І. Право власності на бездокументарні цінні папери. Правове регулювання економіки. Зб. наук. пр., 2018/17. С. 158-169
65. Шинкаренко. Римський договір // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - К.:Парламентське видавництво, 2015 р. - с.638 ISBN№ 978-966-611-818-2. С. 12-24;

66. Шлафман Н.Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору: монографія // Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Херсон: ХНТУ, 2016 р. – 284 с;
67. Щербина В. С. Господарське право : [підручник] //– К. : Юрінком Інтер, 2013 р. – 636 с;
68. Щокіна О. О. «М’яке» право у системи регулювання корпоративних відносин URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/myagkoe-pravo-v-sisteme-regulirovaniya-korporativnyh-otnosheniy> (дата звернення 25.06.2019)
69. Шевчук О. Корпоративні права учасника господарського товариства: проблеми правової регламентації URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/download/570/561> (дата звернення 25.06.2019)
70. Шевченко А. М. Фізичні особи в корпоративних правовідносинах відповідно до Цивільного кодексу: погляд на питання URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/26710/1/VPSP2018-1_97-101.pdf (дата звернення 25.06.2019)